



Een nieuwe soort voor Nederland: *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801)

Fig. 1a. *Xerotricha conspurcata* van Cadzand-Bad. Foto S. Keulen.

Stef M.A. Keulen, Gerard D. Majoor & Willem J.M. Maassen

A species new to the Netherlands: *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801)

Summary. On 11 September 2016 one live specimen of *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) was found in Cadzand-Bad, province of Zeeland. In 2017, the existence of a small population at the site of the first find and a larger one nearby were confirmed. This event is interpreted as another example of the effect of climate change on the malacofauna of the Netherlands.

Inleiding

Regelmatig worden er voor Nederland nieuwe soorten mollusken gevonden. Dat kunnen soorten van andere continenten zijn, maar vaak zijn dit soorten uit het Mediterrane gebied. Hoogstwaarschijnlijk is dit het gevolg van toegenomen mobiliteit van de mens en het warmer en natter worden van het West-Europese klimaat. Eén van deze nieuwkomers is *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) (Keulen *et al.*, 2018).

De eerste waarneming

Tijdens een excursie van de Mollusken Studiegroep Limburg naar Zeeland van 9-11 september 2016 vond de eerste auteur een levend individu van een onbekende soort landslak in het

binnenduingebied aan de noordwestzijde van Boulevard de Wielingen te Cadzand-Bad. Het huisje viel op doordat het lange haren had. Slechts weinig soorten slakken in Nederland hebben duidelijk behaarde huisjes. Ook de bruine ondergrond met een witte tekening van spiraalsgewijs verlopende vlekjes is geen kenmerk van een bekende Nederlandse soort. Door deze combinatie van kenmerken werd al snel duidelijk dat het om *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801) ging. Deze determinatie werd later anatomisch bevestigd.

Beschrijving van de soort

Het huisje is breder dan hoog, tamelijk bol en met een afgevlakte top (fig. 1a). Het huisje van volgroeide dieren is 5-6,5 mm



Fig. 1b. *Xerotricha conspurcata* van Cadzand-Bad. Foto S. Keulen.

breed en 3-4 mm hoog bij 4 tot 5 omgangen; de omgangen worden gescheiden door een ondiepe sutuur. Bij jonge dieren is de laatste winding enigszins kantig. De mondopening is ovaal, iets breder dan hoog. De mondrand is scherp en er is geen interne verdikking. De mondrand is bij de umbilicus iets omgeslagen en bedekt daardoor de navel ten dele. De navel neemt ongeveer 1/6e van de breedte van het huisje in (fig. 1b). De sculptuur van het huisje bestaat uit onregelmatige ribjes en groeilijnen.

Het huisje is lichtbruin met langwerpige crème-witte radiale vlekjes. Op de bovenzijde lopen de vlekjes vaak over de gehele breedte van de winding en vormen ze een patroon van streepjes parallel aan en over de sculptuur. Aan de onderzijde vormen de vlekjes vier of vijf onderbroken smalle spiraalbandjes. De huisjes van zowel jonge als volwassen levende dieren zijn aan onder- en bovenzijde bezet met 0,2 tot 0,3 mm lange gebogen haren die alle richtingen uit staan.

De waargenomen populaties

Het eerste exemplaar van *Xerotricha conspurcata* is gevonden in de zoom van een gemengd bos met een kruidenrijke, ruige vegetatie, in de nabijheid van een poel (fig. 2; Amersfoort coördinaten 163.070-378.657). Omdat het om een voor Nederland nieuwe soort gaat was het van belang om te onderzoeken of er ter plaatse een populatie leeft, hoe groot die eventuele populatie is en hoe groot haar leefgebied is.

Op 7 oktober 2017 werd het gebied door de eerste twee auteurs opnieuw bezocht. Er werd een populatie gevonden, maar circa 200 m oostelijker van de eerste vindplaats, op en aan de bovenkant van betonnen keermuren (fig. 3). In 2017 werd de soort op zicht op de vindplaats van 2016 niet teruggevonden. Maar ook op de plaats van waarneming van 2016 moet een kleine populatie aanwezig zijn, zoals uit de resultaten van ter plekke verzamelde bodem/strooiselmonsters blijkt. De plaatsen van voorkomen van 2016 en die van 2017 liggen aan de binnenzijde van de voet van de duinenrij.

De vindplaats van 2017 betreft een ongeveer 1,5 m hoge, licht beschaduwde betonnen keermuur bij een parkeerplaats (165.130-378.741). Hierop kropen over een lengte van circa 50 m enkele tientallen exemplaren. Hoger op de duinhelling werd de soort ook aangetroffen op een tweede, op het zuiden geëxponeerde betonnen keermuur. Op de bodem aan de voet van de onderste muur werd een klein aantal individuen onder stenen, hout en karton gevonden. De dichtheid van het aantal dieren op de muren was laag, minder dan één per m².

De vegetatie boven de onderste keermuur is grazig, kruidenrijk en er groeien loofbomen en struiken, zoals wilg *Salix spec.*, Grauwe abeel *Populus canescens*, Gewone esdoorn (*cer pseudoplanatus*, Boksdooorn *Lycium barbarum*, Wilde liguster *Ligustrum vulgare* en Gewone vlier *Sambucus nigra*. De muren, voor zover ze niet zeer recent gebouwd zijn, zijn licht begroeid met algen en wat korstmossen.

In Cadzand-Bad is de omgeving waarin *Xerotricha conspurcata* is aangetroffen rijk aan mollusken. In totaal zijn er naast *X. conspurcata* nog 24 soorten landmollusken gevonden (Keulen *et al.*, 2018). De meeste soorten zijn gevonden in bodem/strooiselmonsters. De hoeveelheid strooisel van beide plaatsen was ongeveer gelijk. Opvallend is dat bij de keermuren de dichtheid



Fig. 2, 3. Twee habitats van *Xerotricha conspurcata* te Cadzand-Bad. Foto's S. Keulen.



Fig. 4. *Xerotricha conspurcata*: verspreiding in Europa (met toestemming overgenomen uit Welter-Schultes, 2012; aangepast). Met rode punten zijn respectievelijk de nieuwe vindplaats in Nederland en een tweetal dicht bij elkaar gelegen oudere vindplaatsen in Duitsland aangegeven (Rosenbauer, 2011).

aan mollusken veel groter is en dat het percentage *X. conspurcata* circa 50% is. In het monster van de eerste vindplaats werden slechts enkele juvenielen van de soort aangetroffen.

Bijna 95% van de gevonden *Xerotricha conspurcata* zijn (zeer) jonge dieren, vrijwel alle huisjes zijn vers en bleken na het bewerken van de monsters nog vleesresten te bevatten. Als de nog aanwezige jonge dieren de winter overleven zal de populatie zich hier waarschijnlijk snel uitbreiden.

Het aantal in 2017 gevonden levende dieren suggereert dat hier al langere tijd een populatie aanwezig is. De soort is niet aangetroffen tussen de plaatsen van waarneming van 2016 en van 2017. Dat is opmerkelijk omdat circa 100 m westelijk van de plaats van waarneming van 2017 een bunker ligt die deel heeft uitgemaakt van de 'Atlantikwall' uit de Tweede Wereldoorlog. Een deel van de betonnen muren van deze bunker ligt bloot en is begroeid met algen en korstmossen. Dat lijkt een geschikte leefomgeving te zijn voor *X. conspurcata*, maar de soort is daar niet gevonden.

Verspreiding

Xerotricha conspurcata kwam waarschijnlijk oorspronkelijk alleen in het westelijke Mediterrane gebied voor, maar is in historische tijd geïntroduceerd in de het oostelijke Mediterrane gebied (Welter-Schultes, 2012) (fig. 4). Het voorkomen van *X. conspurcata* in Nederland sluit niet aan op het bekende verspreidingsgebied, de vindplaats ligt aanzienlijk noordelijker.

De soort is wat zuidelijker ook gemeld uit Unterweissach en Heilbronn-Horkheim ten noordoosten van Stuttgart in Duitsland (Rosenbauer, 2011). Deze plaatsen liggen in vogelvlucht circa 30 km van elkaar verwijderd en zijn op de kaart met één punt aangegeven (fig. 4).

Discussie

Sinds 1980 is het aantal exotische mollusken in Nederland snel toegenomen (Rijksoverheid, 2013). Veel soorten landmollusken worden onbewust uit het buitenland meegenomen als versteking in en aan auto's, caravans, kratten en dergelijke (Aubrey *et al.*, 2006). De aanwezigheid van een Italiaans restaurant bij de plaats van de in 2017 aangetroffen populatie *Xerotricha conspurcata* zou kunnen wijzen op import van de soort via voertuigen of goederen uit Italië.

Behalve *X. conspurcata* komt ook *Xerotricha apicina* (Lamarck, 1822) in Nederland voor (Soes & De Winter, 2005). Er is een goede kans dat er in de nabije toekomst nog een andere verwante soort Nederland zal bereiken: *Microxeromagna lowei* (Potiez & Michaud, 1835). De verspreiding van deze soort is vergelijkbaar met die van beide *Xerotricha* soorten en hij bewoont vergelijkbare biotopen. Lege en wat geërodeerde huisjes van *M. lowei* verschillen weinig van die van *X. conspurcata*. Aan de andere kant, verse huisjes of die van levende exemplaren zijn makkelijk van elkaar te onderscheiden: *M. lowei* heeft korte, rechte haren in tegenstelling tot *X. conspurcata* met lange, gebogen haren. Ook anatomisch zijn de verschillen evident. Uitstekende foto's van de drie soorten en kaartjes van hun verspreiding in Portugal en Spanje staan in het boek van Cardeval & Orozco (2017).

Wij stellen als Nederlandse naam voor *Xerotricha conspurcata* voor: Gevlekte grasslak.

Dankwoord

Dank aan Francesco Welter-Schultes voor toestemming om het Europese verspreidingskaartje van *Xerotricha conspurcata* te reproducteren.

Geraadpleegde bronnen

- AUBRY, S., C. LABAUNE, F. MAGNIN, P. ROCHE & L. KISS, 2006. Active and passive dispersal of an invading land snail in Mediterranean France. – *Journal of Animal Ecology* 75: 802-813.
- CARDEVAL, J. & A. OROZCO, 2017. Caracoles y babosas de la Peninsula Ibérica y Baleares. – Omega, Barcelona.
- KEULEN, S.M.A., G.D. MAJOOR & W.M.J. MAASSEN, 2018. *Xerotricha conspurcata* (Draparnaud, 1801), a new species for the Netherlands (Gastropoda, Pulmonata, Hygromiidae). *Basteria* 82(1-3): in druk.
- RIJKSOVERHEID, 2013. Exoten in de Nederlandse fauna, 1900-2000. – www.clo.nl/indicatoren/nl1375-exoten-in-de-nederlandse-fauna. Geraadpleegd 6 november 2017.
- ROSENBAUER, A., 2011. Vorkommen südeuropäischer Schneckenarten in Steinmetzbetrieben. – *Mitteilungen der deutschen malakozoologischen Gesellschaft* 85: 27-34.
- SOES, D.M. & A.J. DE WINTER, 2005. *Xerotricha apicina* (Lamarck, 1822), een nieuwe immigrant in Nederland (Gastropoda, Pulmonata, Hygromiidae). *Basteria* 69: 81-86.
- WELTER-SCHULTES, F.W., 2012. European non-marine molluscs, a guide for species identification. Planet Poster Editions, Göttingen.

Adres van de eerste auteur
biostekel@gmail.com